

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

SZERKESZTŐSÉG,

hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő: Nagy-Várad-utca 2127.

Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven.

Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

KIADÓ HIVATAL,

hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő: Fűvészkert-utca 1080.

Tartalom. Előfizetési felhívás. — Szerkesztői előszó. Csiky Lajos. — Egyházi és világi elem. D—y—s. — Tárca. Nehémiás 3, 34. és 4, 17.-hez. Dicsőfi József. — Iskolaügy. Tájékoztató képek. Faragó Bálint. — Quousque tandem...? L. M. — Külföld. — Egy és más az egyházi élet és a gyakorlati theologia mezejéről. Három kérdés. Sarkadi N. Imre. Válasz. — Irodalom. — Különfélék. Szerkesztői posta.

Előfizetési felhívás

a

„DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP“

hetedik évfolyamára.

E lap hetedik, illetve, az én szerkesztésem alatt, első évfolyamát kezdi e számmal. Alább következő szerkesztői előszavam eleget beszél a lap irányáról, szelleméről, céljairól, arra itt nem terjeszkedem ki.

Az előfizetésiár marad az eddigi, nevezetesen egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr. A pénzeket általában a lap anyagi dolgaira tartozó minden küldeményt és közleményt Elek Lajos tanártársam nevére, (Fűvészkert-utca 1080. sz. a.) kérem küldeni, míg a szellemi részre vonatkozó minden küldemény az én nevemre és lakásomra (N.-Várad-utca 2127. sz.) intézendő.

Lapom anyagi tekintetben az eddigittől teljesen elkülönítve kezeltem. Kérem ezt figyelembe venni s az engem illető pénzt az esetleges hátrálékokkal össze nem zavarni.

Tőlem mindenki pontosságot követel — és jogosan — a lap szétküldésében. Viszont én is

pontos fizetést kérek. Senkinél sem engedem oda menni a dolgot, hogy hátrálékai fölszaporodjanak. Jobb lesz az ugy mindkét félre nézve. A kitől az első év végével bizonyos idő multán nem tudom az esetleges hátrálékot bevenni, ahhoz egyszerűleg nem küldöm tovább lapomat.

Tisztelettel ajánlom e lapot az érdeklő közönség szíves pártfogásába.

Debreczen, 1886. deczember 31.

Csiky Lajos,

felelős szerkesztő.

Szerkesztői előszó.

E számmal a „Debreczeni Protestáns Lap“ életében új, az eddigittől bizonyos tekintetben eltérő korszak ideje következik be. Eddigi hat éves pályafutása tartamán négy évig havonként háromszor, az utolsó két év alatt, mióta én is szerkesztőtárs lettem, már mint rendes hetilap jelent meg. Az egész hat év alatt a felelős szerkesztő mellett szerkesztőtársak állottak, kik, midőn a munka terhében szívesen osztakoztak, szükség esetén a felelősségnek őket illető részét is elfogadták volna.

Megvan annak is a maga jó oldala, ha többen szerkesztenek egy lapot. Több szem többet lát s ha különböző egyéniségek saját nézpontjai tisztességes összhangban egyesülnek egy lapnál, nem leszen az egyoldalúság így nem lehet egyhangúságától sem tartani. De másoldalról meg, ha egy szerkesztője van a lapnak, ki erejének javát e lap jó szerkesztésére összpontosítja, meglesz abban az egységes szellemi vezetés minden kedvező hatása s ethikai tapasztalat, hogy jobban igyekszünk azt teljesíteni, a mi lelkiismeretünk egészét veszi igénybe, mint azt, a miért lelkiismeretünknek felével, vagy csak harmadával vagyunk felelősök.

Ilyen gondolatok lebegtek a „Debr. Prot. Lap“ eddigi, három tagból álló szerkesztőségének lelki szeméi előtt, mi-

dón a múlt év végén, néhány héttel ezelőtt, a lap további szerkesztése ügyében tartandó tanácskozássra összejöttek.

A lap felelős szerkesztője, sokszorosan összehalmozódott hivatali fontos teendőire tekintettel, bejelenté, hogy nem hajlandó többé a felelős szerkesztőséggel járó, sokszor nehéz teendőket végezni. Szellemi támogatását azonban szívesen följajánlja továbbra is e lapnak, mely nagy és nemes érdekeket van hivatva teljesíteni.

Lényegben ugyanígy nyilatkozott a másik szerkesztőtárs is, ki szíve egész szeretetével csügg e lapon s óhajtja, hogy az fussa tovább is az eléje tűzött pályát s végezze a reá váró fontos feladatot.

Ilyen kijelentések után, támaszkodva szerkesztőtársaim azon ígéretére, hogy szellemi támogatásokkal tehát mellettem fognak állani mindketten, — felszólításokra én vállalkoztam e lap további felelős és egyedül általam viendő szerkesztőségére.

Elvállaltam a nehéz munka végezését, ha szinte tudtam is, hogy küzdelmes jövődő várakozhatik reám, melynek becsülettel futhatására férfierő, szilárd elhatározás szükséges.

El mertem azt mégis vállalni.

Nem vagyok már újoncz e munkatéren. Azon, több mint nyolcz év alatt, mióta Debreczenben tanárkodom, kevesebb-több erőmmel, mindig ott állottam, előbb, mint belső munkatárs, később, mint szerkesztőtárs, az itt kiadott egyházi lapok szerkesztőinek oldala mellett; eléggé gyakran kijutott nekem is, főként az utolsó két év alatt, az egyházi lapszerkesztés munkájának sokszor fájó tűzkereszt-ségéből. Gyöngye erőm némileg edződött a viták viharában és figyelmesen gyűjtöttem a tapasztalatok aranyát ama megjegyzésekből, melyeket lapunkról itt-ott hallottam s melyeket, a javítás céljából, többször szándékosan provokáltam.

El mertem azt vállalni, bár tudom, hogy nehéz feladatokkal kell esetleg küzdenem.

Borús fellegek tornyosulnak egyházi életünk egére. Ugy tetszik sokszor én nekem, mintha valami láthatatlan hatalmi erő fundamentomaiból akarná kiforgatni ezt a mi drága Sionunkat. A közönyösség lethargiája mellett, mely azért bánt, mert semmit sem teszen, ott ég a másik oldalon a szenvedélyek erős lobogásu lángja, mely idegen istenek oltárait akarja a mi templomaink szentélyeibe hurczolni. Bántó ellentétek harcában vesztegetjük el legjobb erőinket s könnyen rá kiáltja egyik ember a másikra, ki vele nincsen ugyanazon véleményen, hogy megtagadta amaz örökigaz elveket, a melyekkel áll, vagy esik a mi egyházunk. Türelmetlenek lettünk egymás iránt és ama helyet, hova a szent küszöbökön belül lábainkat teszszük, sokszor a politikai vetélkedések arénájává sülyesztettük alá.

Ilyen körülmények között nagyon meg kell gondolni egy felelős szerkesztőnek, hogy micsoda irányelvek mellett akarja lapját vezetni. Magasabb célokat kell szeméi elé tűznie; nemes törekvéseket kell ideálja gyanánt fölláztatnia. Helyes irányelvek, biztos cél és tiszta törekvések nélkül egyházi lapot nem lehet ma jól szerkeszteni.

Kötelességemnek tartom, olvasó közönségem tájékoztatására és a magam érdekében is, hogy ezekről szóljak valamit.

A mi először is azt illeti, hogy hitvallási tekintetben, egyházi dogmáink kérdésében mi lesz e lap álláspontja, erről, némi kis kitéréssel ugyan, de végül határozottan kell nyilatkoznom.

Hála Istennek, ma nem a hitviták korát éljük; nem oda irányulnak ma gondolataink, hogy dogmatikai kérdések lélekemésztő harcában fogyasztjuk el erőnk legjavát, hanem inkább az egyházépitő munka mezején szeretünk forgolódni. Örülök, hogy ilyen időben állhatok egy egyházi lap élére; a munka emberének tartom magamat, mint a ki úgy vélekedem, hogy az „odium theologorum“ növelésénél összehasonlíthatatlanul nemesebb hivatás az, ha az atyafiak békességben együtt lakozhatására, a már művelés alatt levő föld, vagy a még föl nem hasogatott barázdák munkába vételére fordíthatjuk minden erőnket. Magyarországi ev. ref. egyházunk, újabbkori átalakulása után, bel- és külerejének növelésére tör ma legszentebb törekvésével. Ezen irányzatnak szolgálatába lépek én e lappal. Igyekszem, hogy megértvén az idők jeleit, minden eszközt fölhasználjak szeretett egyházam lelki, szellemi és erkölcsi hatása, tehát intensiv ereje gyarapítására; de a mellett extensiv terjedésének, külső, anyagi emelkedésének eszközeit is teljes figyelemre méltatom. Lesznek, már is vannak munkatársaim, kik lapomban ugy az egyik, mint a másik törekvésnek szószólói, tolmácsai, harcosai lesznek, mert soha meg nem feledkezhetünk arról, hogy a lelkiek csak akkor ragadhatnak meg bennünket, a szellemiek csak akkor emelhetnek magasra, az erkölcsiek csak akkor tisztíthatják meg egész életvilágunkat, ha az anyagiak is ott állanak támogatásokra. Nem a levegővel harczolva emelhetjük ma föl egyházunkat Isten által akart magaslatára, hanem itt lenn a földön, a földieknek igénybe vételével építhetjük Istennek országát.

Azt semmi esetre sem akarom, hogy minduntalan csak anyagi bajaink vitatásával tápláljuk e lap olvasóit, mert hiszen nem csak a mi mindennapi kenyerünkért imádkozunk mi s nem mutat az kellő lelki erőre, ha folyton csak sopánkodunk s ha meglevő magasabb kincseinkben nem tudunk gyönyörködni, — igenis kell nekünk az anyagiakról beszélnünk, de minden esetre határt kell abban tartanunk.

Egyházi tanainkat érdeklő kérdésekben szükség esetén erős állást fogok elfoglalni. Egyházunk, nézetem szerint, — bármí nevet adott is neki a zsinat, — a helvét hitvallás s a heidelbergi káté alapján áll. Mint lelkész, megesküdtem bevett symbolikus könyveink tiszteletben tartására s mint tanár, a tiszta protestáns keresztyénség ápolására és erősítésére. Véleményem szerint pusztá negatívóval, hit nélküli száraz abstractióval nem építhetjük egyházunkat. Én megmaradok, mint szerkesztő is, esküm mellett, melynek megtartása engem boldogít s föltétlenül kötelez s e célból lapom egyházi iránya a tiszta evangyéliomi keresztyénség, a bibliai alapon nyugvó hit munkáit ápolandja. Nem, valóban soha nem léphetnék compromissumra azokkal, kik egyházunkban esetleg más iránynak hódolnának.

Azt azonban megnyugtatóul kijelentem, hogy szerintem sem pietisztikus izü édeskedésekben, kelleetlen fanyarkodásban áll az igazi vallásos-erkölcsi, vagy akár theologiai irány. A mi egészséges gondolkodásunk ellene van e téren minden tulzásnak s én soha nem fognék olyan irányzatnak hódolni.

A tanügyi dolgok megbeszélésére tért nyitok lapomban; az eddiginél sokkal nagyobb súlyt helyezek e tárgyra. Gondoskodom róla, hogy a már ezen első számban megnyitandó „Iskolaügy“ rovatban illetékes férfiak, lehetőleg minél többen fejtegetsék a korunkat, főként éppen egyházunkat s ebben még közelebről a mi egyházkerületünket mozgató e szakbeli kérdéseket. Nem fogok tehát megfélekezni arról, hogy ott állanak e lap címében azon szavak is: „az iskola köréből.“ Igy aztán a debreczeni főiskola, — egyházunk e közkincsének benső ügyeiről is lehetőleg gyakran adok értesítéseket.

Kiváló gondom lesz reá, hogy világi férfiakat is nyervek meg lapom munkatársaiul. Teszem ezt azért, mert hiszen egyházszervezetünk szerint, a világi elem fontos alkotó szerepet viszi nálunk s ha ők, a világiak elidegenednek tőlünk, bezárhatjuk templomainkat s természetesen az egyház veteményes kertjeit, az iskolákat is. Azt tartom, tisztos egyházpolitikai elvet írok ezzel lapom zászlójára.

Tért nyitok e lapban, a tapasztalatok iskolájában megérett férfiak cikkei mellett, az ifjabb lelkes generáció munkabíró, eszmékkel rendelkező tagjainak dolgozatai számára is. Vigyázó szemekkel nézem évek óta egyházunk szellemi életének pezsgését s látom, hogy új meg új erők állanak ki évről-évre a küzdelem mezejére. Hadd emelkedjenek azok minél magasabbra! A nyilvánosság porondján edződik az izom; a visszavonult tudosság ma már igen keveset ér, mert alig tesz valamit. Természetes, hogy a gyakorlatlan szárnypróbálgatás előtt le fogom zárni a sorompót, de a hol tehetséget sejtek, munkakedvet tapasztalok, ott buzdítólag emelem föl mindenha szavamat. Hivatási pályámról áthozott kötelességemnek tekintem ezt lapszerkesztői tevékenységem körében is. Azt hiszem, hogy ezen jó célú törekvésem is méltánylást talál majd.

Lapom egyetemes ev. ref. egyházunk legszentebb érdekeinek szolgálatára ajánlja föl magát, de közelebről tisztántulni egyházkerületünk lapja igyekszik lenni. Hogy miként fog ez sikerülni, hogy meg tud-e majd méltólag felelni a hozzá kötött váradalmaknak, az a jövő titka. Az egyházi lapokkal — szeretettel kért szívességökből, óhajtom fentartani a csereviszonyt s ha olyat látok bennök, a mi e lap olvasó közönségét is érdekeli, felhasználom azt újdonságaink közt, de természetesen csak úgy, ha látom, hogy ez kölcsönben fog esni. Egyházkerületünk nagytiszt. esperes urait magánlevélben is fölkertem s itt is kérem, hogy bármi fontosabb esemény történik egyházmegyéinkben, — lelkészjelölés, választás, gyűlés, lelkészi értekezlet, halálozás stb., gondoskodjanak róla, hogy lapom útján azonnal tudomást vegyen arról érdeklődő közönségünk. Hasonlóképpen kérem egyházkerületünk felső- és középiskoláinak tanárait, hogy saját köreiből küldjenek be olykor-olykor értesítéseket. E lap eddigi szorgalmasabb munkatársait s rajtok kívül több másokat fölkertem és itt is mindenkit fölkerem a szellemi támogatásra. Egy-egy kis vidéki hírnök is, ha e lap céljainak megfelel, jó hasznát tudom venni s értékesíteni fogom azt a közjóra.

Ilyen szándék és törekvés mellett talán nem egészen én leszek az oka, ha e lap esetleg nem lenne a történelmi idő eseményeinek hű tüköre.

Magam bizonyos tekintetben mintegy háttérbe vonulok, inkább munkatársaimat engedem beszélni. De ez nem

azt akarja tenni, hogy én ne dolgozzam. Lesznek a lapnak olyan rovatai, melyeket magamnak kell írnom s azt is célnak tekintem, hogy egy-egy eszmét bővebb megvitatás végett mintegy kidobjak. De főtörekvésem oda irányul, hogy én a rendező szerepét vigyem, hogy a haladó folytonosság aktualitását tartsam fenn e lapban.

Nem zárom el a lap hasábjait az ellenkező nézetek előtt sem, kivéve ott, hol hitünk alapigazságait akarnák rengetni, de mindenestre oda törekszem, hogy az általam is vallott elveket juttassam diadalra. Állásom teljes függetlenségének megnyugtató tudatában nézeteimnek, minden körülmények között és mindenkivel szemben, kifejezést merrek és — ha úgy látom jónak — kifejezést is fogok adni. A személyeskedő polémiákat lehetőleg kerülöm, megelőzöm, — de hogy abszolút teljességgel nem lehet azokat egy ilyen lapban kikerülni, azt mindenki elhíheti nekem. Mihelyt a vita nem elvvel, hanem csak személylyel foglalkozik, ketté vágom azt.

A belmissiói munkák ápolását teljes figyelmemre méltatom s ezért például a vallás-erkölcsi irányú néplapokról meleg előszeretettel adok referádákat. A lelkészi működés körébe vágó szakfolyóiratokról, például bibliamagyarázati vállalatokról is mindig szívesen megemlékezem. Vagyis gyakorlati irányt igyekszem lapomnak adni, mely az elmélet emelése s a gyakorlat tökéletesítése által minden méltányos kívánalmat kielégítsen.

A lap rovatairól is számot adok röviden. Jónak látom, hogy elől minden számban tárgymutatót adjak. Jó lesz az, hogy egyszerre áttekinthető legyen a szám tartalma. A vézércikk után olykor-olykor egy-egy vallásos költemény s ez után „Tárca“ következik tudományos tartalmu, történelmi érdekű cikkek számára. Ezután jó az iskolaügyi rovat, melyet napi érdekű cikkek követnek. A „Külföld“ rovatban röviden vázoljuk a külföldi nevezetesebb egyházi és iskolai eseményeit. Az „Egy és más stb.“ rovatban gyakorlati kérdések vitatásának adok helyet. Az „Irodalom“ rovatban könyvbírálatokat, ismertetéseket, inkább egyházas jellegű vállalatok, folyóiratok, néplapok megjelentét, előfizetési felhívásokat közlök. Az „Újdonságok“ végén rövid szerkesztői üzenetekben érintkezem tisztelt munkatársaimmal. Ez lesz a sorrend, melyet mindig meg fogok tartani, úgy azonban, hogy e rovatok közül, a lap szűk tere miatt négy, u. m. a tanügyi, a külföldi, a gyakorlati s az irodalmi rovat csak egymást váltogatva jelenhetnek meg.

Nagy baj reám s jól tudom, bénító a lap hatására nézve, hogy hetenként csak egy ívet adhatok. Gondolkoztam rajta, ne tegyem-e másfél ívéssé e lapot. De ez csak az előfizetési ár némi fölemelésével történhetné meg. Ezt pedig nem akarhatom mostan s később is csak úgy tehetném meg, ha kívülről biztatást nyernék reá. Szerettem volna valamivel jobb papírra is nyomtatni e lapot, de nem tudhatom, minő pártolásban részesülend szerény vállalatom. Ha előfizetőim száma megengedi, mindenestre szándékomban van olykor-olykor mellékleteket adni. A tartalommal igyekszem pótolni a forma esetleges fogyatkozásait. Különben a külsőt, például a címbetűket máris némileg tetszetősebbekké tettem. Nem fogadhatok el olyan cikkeket, melyek nagyon sok számon át volnának csak közölhetők. Elvesztik ugyanis azok olyan közlés által minden érdekességüket, — holott lehetőleg mindig tartalmassá, változatossá szeretném lapomat

tenni. Kivételt teszek az „Adalékok a tiszántuli ev. ref. egyházkerület történetéhez“ cz. munkálattal, mely, mint forrásértékű történeti mű hosszabb időn át folyton jönni fog e lapban.

Kérem egyházunk férfainak szíves támogatását. Nemes ambícióval kezdek e munkához. Egyházam iránti igaz szeretetem kész e tevékenységre. Ha e lap, életének harmadik phasisában teend valami jót, Istené Ijeszen azért a dicsőség. Az ő áldását kérem ez új évvel olvasóinkra s az ő kegyelmeért esedezem, hogy adjon erőt az én erőtlenségemre s kitartást és bátorságot, ha az igaz ügynek diadaláért harczolok.

Csiky Lajos.

Egyházi és világi elem.

A Jézus Krisztusban földre szállt azon isteni hatalom érzetében, mely az addig nemzeteket, vallásfelekezeteket, rangokat és nemeket gyűlöletesen szétválasztott válaszfalakokat lerontotta, a Krisztust híven követő egyházban e cikk homlokára írt megkülönböztetés, mint válaszfal értelemmel nem bírhat. „Ti pedig választott nemzetség, királyi papság, szent nép vagytok és oly nép, melyet Isten sajátjának tart, hogy annak hatalmas dolgait hirdessétek, a ki titeket a setétségből az ő csodálatos világosságára hívott.“ E szavak bizonyára nem a papságról, hanem általában a hívókról, a gyülekezet tagjairól vannak mondva. E szavakban letéve láthatjuk a gyülekezeti tagoknak — kivétel nélkül — az egyház építéséhez való jogát, sőt szent kötelességét. Különösen a mi ev. ref. egyházunkban, hol nincsen papi rend; hol nincsen idvességet közvetítő eszköz a Jézus Krisztuson kívül; hol mindenki magának áll vagy esik; hol a legbuzgóbb papnak összes működése az idvesség dolgában senkinek érdemet nem szerezhethet az ő saját hozzájárulása nélkül: a fentebbi kifejezés csakis más jobb kifejezés hiányában használható. Tulajdonképen tehát minden ev. ref. egyháztagnak saját egyháza irányában — erejéhez mérten kötelessége egy és ugyanaz. Míg a lelkész élő szóval hirdeti az Ur ígését, az ugynevezett világi elem buzgó figyelemmel köteles annak hatását biztosítani s az életben kinn az ev. ref. öntudatból származott életfolytatással, a szintén ekként járni köteles lelkészhez a magasztos ügy érdekében társul szegődni.

Azonban, fájdalom! itt van eltévesztve napjainkban sokak részéről a helyes ut s tévesen magyarázva az egyházi és világi elem egyenlőségének magasztos jelszava. Sok lelkész addig tartja magát csak lelkésznek, míg a szószékben hirdeti az Ur ígését, a többi, az egyház boldogságára nem kevésbé lényeges körülmények intézésével nem gondol; egyenlősíti magát a világi elemmel, felfogás, életmód és egyéb által kint az életben. A világi elem, látva a lelkész ily könnyed magaviseletét, felszabadítottnak hiszi magát az Ur ígésének hallgatása alól, nem mint reá is tartozó, építő eszközt, hanem csak mint a lelkészi hivatal kitöltő kötelességet tekintvén azt. A saját, e tekintetben önálló értelmessége — melyre hivatkozást gyakran hallhatni — csak szép szerinti ürügy, jelöl annak, hogy az egyháziatlanság nyílt bevallása még a mai anyagi korban is, nálunk legalább még nem esik könnyen; de hogy csak takaró, bizonyítja az,

hogy a biblia portól lepetve hever a családok asztalain, vagy azok fiókjában, — a hol ugyan megvan; vallásos érzés, gondolkodás, mint alap az életben, annak tetteinél tekintetbe sem jő s kifejlik lassanként az Ur dolgai iránt a közönyösség, a mely sok tekintetben veszedelmesebb a nyílt ellenséges érzületnél. És vajjon ki mondhatná meg, a lelkész közönyössége szülte-e, mint alap, a világi elem közönyösségét, vagy emennek folytán származott amaz a sikertelen küzdelemből?

Én, távol attól, hogy bíról akarnám feltolni csekélységemet e fontos kérdésben, azt hiszem, hogy a mai meglazult egyháziasságért a felelősség az egyházi és világi elemet közösen illeti; mert a keresztyén kötelesség nem feltételes, hanem feltétel nélküli. Krisztusi elv szerint a másoknak irántam elmulasztott kötelessége nem old s nem oldhat fel engemet a reám váró kötelességek teljesítése alól. Az, hogy a lelkész talán nem tetsző hangon hirdeti az Ur ígését, nem lehet ok annak nem hallgatására s viszont a hallgatóság gyér voltával, közönyösségével nem szabad soha a lelkésznek az igehirdetésben kívánt buzgóságában leverettetni. A mint a buzgó hirdetés gyűjthet hallgatókat, úgy buzgó hallgatóság szülhet buzgó igehirdetést. A hatás kölcsönös s a mutatkozó bajért egyforma a felelősség s ha a mutatkozó baj okát kölcsönösen az egyházi és világi elemekben lehet keresni, úgy annak megszüntetésének s az egyház mindenben virágzásra juttatásának eszköze is a két elem egyesített erejében s annak a magasztos célra irányzásában állhat.

Teljes hitem és meggyőződésem, hogy egyházunkat a virágzás tetőpontjára sem maga az egyházi, sem maga a világi, bármily képzett és buzgó elem, hanem együttesen a kettő fogja emelni.

De ehhez a kölcsönös egyetértés mellett még más valami is kell, a mi amannál nehezebb: a lemondás. A egyház ügyeiben forgolódnak soha sem szabad egy perczig sem feledni azt, hogy a hely, a melyen jársz, szent föld. Le kell ott oldani a sarut, melyhez világi érdek sara tapadt. És én itt látok nagy bajt, mely óriásivá nőhet, ha azt, mint eddig, fel sem vevéssel tekintik, vagy látszattal mentetni engedik.

A világi elem — egyházszervezetünk szerint — részt vesz egyházunk minden ügyeinek vezetésében. Azonban mit lehet feltűnően tapasztalni? Azt, hogy e nemű hivatásának — értvén egyes egyházainkat, — csak másodsorban s ekkor is csak ha anyagilag van érdekelve s ekkor is az egyház ügyére inkább akadályozólag, tehát tiltólag vesz részt. Az egyház szellemi életét illetőleg közönyös, gondolván, hogy annak intézése a lelkészt illeti. Csoda-e aztán, ha a lelkész szellemeikre irányzott törekvése a magára hagyatottság miatt eredménytelen marad, vagy csekélyes eredményt szül s az anyagiakra vonatkozó törekvése félremagyaráztatik? S mit szóljunk azon napjainkban, fájdalom! mindélesebben előtérbe nyomuló körülményre, hogy a változhatlan isteni elveken nyugovó egyházban mindinkább a polgári élet s annak érdeke kezd irányt szabni, hogy ugyanazon egyház kebelében nem az egyház jól felfogott érdeke, a felekezeti soha fel nem adható jellem, hanem világi érdekek alkotnak csoportosulásokat, félve mondom ki: pártokat. Ki ne látná, hogy ez beteges jelenség, olyan valami, mintha a tanítvány akarna tanítója mesterévé válni.

Hát nem az-e a keresztyénség hívatása, hogy megposhaszsa a társadalom téstáját s nem vennők észre, hogy épen ellenkező történik akkor, midőn a világias gondolkodás és irány tolja fel magát vezérül az egyházi téren?

És itt ismét nem akarom a kárhoztatás követ dobni az ugynevezett világi elemre. Restelkedve, de az igazsághoz híven bevallom és elismerem, hogy a lelkészekben is jórészen nehezedik a felelőség, részint az által, hogy az ilyen világias áramlat szítóiul, intézőiül szegődnek, részint az által, hogy a rajtok kívül keletkezett ezen irány feltűnésének föl sem vevésökkel, hallgatag félrevonulásokkal, annak megakadályozására hatalmokban levő erők fel nem használásával tért s aztán természetesen győzelmet engednek. Az egyházi téren, keresztyén elvek szerint nem csak tetteinkért, hanem mulasztásainkért is felelősek vagyunk. Nem tenni roszat még csak félérdem, félkötelességteljesítés, ha elmulasztottuk a jót, a mi hatalmunkban állott. S mi okozza ezen tartózkodó visszavonulást? ismét világi érdek, a kényelemre, békességre való tekintet. Hát nincs-e megmondva: hogy a ki kezét az eke szarvára teszi, és azokra néz, melyek háta mögött vannak, nem méltó Isten országára? S nem az ilyen hamis békességet értette-e az Idvezítő, midőn mondá: „Ne gondoljátok, hogy azért jöttem volna, hogy békességet bocsássak e földre, nem azért jöttem, hogy békességet bocsássak, hanem fegyvert!”

Világi érdekeinket tehát az egyház szolgálatában teljesen felednünk kell. S ha ez megtörténik s egyházi és világi elem, minden más mellékérdek nélkül, az Isten országa dicsőségeért szolgálja az egyházat, nem kell félni az egyház szent ügyét, azon a pokol kapui sem vehetnek diadalmat. A keresztyénség győzedelmének alapja önerejében rejlik, de annak munkásai az eszközök, kik által nyilatkozik; ne rajtuk kívül tehát, hanem önmagunkban, szent elhatározásunkban, az egyházi és világi elem mellékérdeknélküli egyesülésében keressük egyházunk virágzásra jutásának eszközeit; de önmagunkban, törekvésünk, életünk ferde irányában ismerjük fel annak ottan-ottani hanyatlását is.

Tegyük félre a keresztyéntelen szokást, egymás kárhoztatását. Ismerjük el saját hibáinkat; ébredjünk fel az önfeledtség álmából s legyen egyházi törekvésünkben Krisztus az egyedüli vezér. Az ő szent ügye csatolja össze országának tagjait — egyháziakat és világiakat, — buzdítsuk, javítsuk s e közben értsük meg és építsük egymást, hogy általunk s önzetlen munkánk által épüljön Isten országa.

D—y—s.

Tárcza

Nehémiás 3, 34. és 4, 17.-hez.

Legközelebb Nehémiás könyvével foglalkozván, a fent jelzett homályos két helyet behatóbb vizsgálat alá vettem. Tanulmányom eredményét a következőkben adom megjegyezvén, hogy nagy köszönettel veszem, ha valamely szakember értelmezésemre szives leszzen becses észrevételeit megtenni.

1) Nehém. 3, 34.-ben 5 kérdő mondat van. Szanballát gúnyolja a kőfal-építő zsidókat s ezt mondja: „mit mivelnek

e nyomorult zsidók? h a j a ' a z b ú l á h e m? talán áldozni fognak? hát bevégzik ma? avagy megelevenítik a követket...? stb. Látni való, hogy 4 mondatban ugyanaz az alany (a 'zsidók'), az 5-dikben sem lehet más alanyról szó; tehát e fordítások: 'quid Judaei faciunt imbecilles? num dimittent eos gentes? num sacrificabunt...? etc. (Vulgata). (figyelmet érdemel, hogy a LXX-nél e szók: 'h a j a ' a z b ú l á h e m' nem találhatók), vagy e szyr fordítás: 'má n á á b d i n j u d á j e, v m e s t a b h r i n, s b u k l h u n m d a b h h i n', etc = 'mit csinálnak a zsidók? s kevélykednek? engedjétek őket áldozni'... vagy Luthernek e fordítása: 'was machen die ohnmächtigen Juden? wird man sie so lassen?' stb. valamint e magyar fordítások is: 'mit mivelnek e zsidók? vajjon megengedik-e ezt nekik?' stb. (Károli), 'vajjon megengedik-e nékiek?' stb. (Komáromi Cs. Gy.), 'reá bocsátják-e őket a népek?' (Káldi Gy. v. ö. a Vulg. val.), — roszak; szóval minden olyan értelmezés, mely a 2-dik kérdő mondatban más alanyat lát, mint a többi 4-ben, elvetendő. Buxtorf János (Lex. chald. talmud. etc. 1639.) kombinálta az 'a z a b' igét a rabbi-héber ma'azibá-val, mely = pavementum, = kövezet, mesterségesen készült talaj, s az 'a z a b' igét Neh. 3, 8-hoz így akarja fordítani: restauravit; H. Ewald még tovább ment, mert az 'a z a b' igének ezen Buxtorf által kitalált jelentését Neh. 3, 34-re is alkalmazta s e szókat: h a j a ' a z b ú l á h e m, így értelmezé: hát (a zsidók) megerősítik magoknak t. i. a várost? De a vitatott igének ilyen jelentése nincs, csupán Neh. 3, 8-ra tekintettel kellett azt erőszakosan kisütni. Érthetetlen és szorított Bertheau magyarázata is (Kurzg. exeg. Handb.), ki a szöveget meg akarja toldani; de nem különb ennél a Keilé sem, ki szerint ama vitatott két héber szó által e gondolat van kifejezve: hát azt hiszik a zsidók, hogy a maguk gyöngye erejével keresztül viszik e nehéz munkát? Keil sokat mondat a rövid szöveggel s magyarázatáról még sem lehet elmondani, hogy szövegszerű.

Szerintem így áll a dolog. Az 'a z a b' igének jelentése ez: elhagy (Neh. 10, 40. 13, 11.); aztán l-lel: enged, o d a e n g e d (Lev. 19, 10. Zsolt. 49, 11. Mal. 3, 19. és b-vel 2. Krón. 12, 5. Gen. 39, 6. Zsolt. 37, 33.) Főként figyeljünk Neh. 5, 10-re. Itt Nehémiás arra szólítja fel a zsidókat, hogy honfitársaiknak adott kölcsöneiket engedjék el együttesen s ezt így fejezi ki: 'n a ' a z b á n n á' stb. Ezek szerint az 'a z a b' igének e jelentése: e l e n g e d, m e g e n g e d, biztos levén, én Neh. 3, 34-ben e szókat: h a j a ' a z b ú l á h e m, így fordítom: 'hát a zsidók megengedik ezt maguknak, merik ezt tenni, hát ennyire vetemednek?' S ha az egész verset ideigtatom: 'mit mivelnek e nyomorult zsidók? hát ennyire vetemednek? talán áldozni fognak? Hát bevégzik ma? avagy megelevenítik a követket a romhalmazból, holott azok régen elégték?' — úgy hiszem szövegszerűnek fog találtatni magyarázatom. Különben a kifejezés alakjára vonatkozólag lásd Gen. 3, 7. 6, 2. Deut. 9, 12. Bir. 6, 2. 1. Sám. 30, 19. 2. Kir. 12, 6. 17, 32. stb.

2) Neh. 4, 17-ben azt beszélvén el Nehémiás, hogy a kőfal épülésének ideje alatt senki az örök közül ruháit le nem vetette, beszéde ez érthetetlen szókban végződik: 'i s i l h h ó h a m m á j i m' = 'kinek-kinek dárdája volt a víz.' E tételnél is homályban hagynak bennünket a régi fordítások. A LXX nem olvasta ama szókat; a Vulgata rosz

paraphrasist ad: „unusquisque tantum nudabatur ad baptismum“ = „kiki csak a mosódásra vetkőzik vala le“ (Káldi); nem okosodunk el e szyr fordításból sem: „lá sálhínan nahhthajn jarhhá djaumáthá'nás dmáte leh“ = „nem vetjük vala le ruháinkat ama napok hónapja folyamán, kiki a mint tudta.“ Komáromi Cs. e fordítása sem felel meg az eredeti szövegnek: „Kinek-kinek az ő dárdája és vize jelen légyen.“ Károli a Vulg. után ment: „kiki csak akkor teszi vala le fegyverét, mikor mosódik vala.“ — De nem lesz világos ama homályos szók értelme akkor sem, ha Ewalddal és Bertheauval a „majim“ alatt az uriná-t értjük is. Már Roediger és Keil belátta, hogy Neh. 3, 17. b-ben szövegromlás van. Az első e szót: „hammajim“ „bjádó“-ra változtatja át, a mikor ama szók értelme volna: „kinek-kinek fegyvere kezében volt.“ De e kérdésre: hogy lett „bjádó“-ból „hammajim“, — nem adott feleletet Roediger. Ajánlatosbnak látszik Keil szöveg-javítása, ki „hammajim“ helyett „héminú“-t akar olvasni, hisz ez utóbbi szónak vég n ú-szótagja könnyen átalakulhatott valamely leíró gondatlansága folytán egy végmém-mé. E konjektura szerint ama vitatott 3 héber szónak értelme volna: „kinek-kinek jobb-jában volt fegyvere.“ Elég jó gondolat, bár ha valaki a szöveget megtekinti, az összefüggésben nagyon beillőnek nem fogja találni azt. De nem is szükség ily messzire mennünk! Én kevés változtatást teszek e szókon: „is silhhó hammájim“; csupán így pontozom fel azokat: „is sillah v hammájim.“ „Sálahh = kinyújtotta (És 58, 9.), szabadon bocsát (Zsolt. 50, 19.), küld (I. Kir. 2, 25.), s a piélben sillahh: hasonló jelentésekkel és még = elvet magától, nem gondol vele, elbocsátja (Koh. 11, 1. Jób 30, 11. 39, 3. I. Kir. 9, 7. Deut 21, 14.) A kifejezésre vonatkozólag lásd I. Sám. 9, 9. — A v a v (= és) a h a m m á j i m előtérősítő értelemben áll s = „is“; épen úgy mint 2. Sám. 1, 23. ubmóthám ló nifrádú = a halálban is nem, vagy: még a halálban sem váltak el; és Ez. 47, 22. „úlhaggérim“; és Kóh. 5, 6: „údbárim harbé.“ — Így értve e tételt: is sillahh v hammájim, más jelentése nem lehet annak, csak ez: kiki elvetette magát a vizet is, a víznek gondját is, nem gondolt a vízre sem. De micsoda vízre? Nem az ivó-vízre, mert ez képtelenség volna, hanem a mosdó vízre. S ez értelmezés nagyon beillik a szövegbe is; az én fordításom szerint nevezetesen Neh. 4, 17. így hangzik: „és sem én, sem az én atyámiai, sem szolgálaim, sem az őrizők, kik én utánam valának, mi le nem vetjük vala ruháinkat, még mosódásra sem gondolt senki sem!“ S ha Keil megjegyzi, hogy Luthernek e fordítása: „ein jeglicher lies das Baden anstehen“ (= mindenki elhalasztotta a fürdést, a mosdást) rossz, mert e szóknak: „is silhhó hammájim“ sohasem lehet ilyen értelme, — hát igazsága van. De viszont, ha a vitatott szókat úgy pontozzuk fel, mint jeleztem volt, azoknak igaz értelméhez az én felfogásom szerint minden fordító és magyarázó között Luther járt legközelebb.

Dicsőfi József.

Iskolaügy.

Tájékoztató képek.

Egyházkerületünk a mult években megkísérelte a heves-nagykunsági ev. ref. egyházmegyében levő karczagi, kisujszállási és mezőturi gymnasiumokat békés uton egy főgymnasiummá egyesíteni.

A kísérlet — bár nem sikerült — világosan mutatja egyházkerületünknek azon meggyőződését, hogy e vidéken egy ev. ref. főgymnasiumra van egyetemes egyházunknak szüksége.

Nem akarom bővebben indokolni e meggyőződés helyes voltát. Egy tekintetet kell vetni bárkinek is hazánk felekezeti térképére s azonnal látni fogja, hogy e vidék az, mely legközvetlenebbül érintkezik hazánk más vallásu lakosaival; e vidék az, mely nagy áldozatokkal fentartott gymnasiumaival ellensúlyozza a közvetlen közelében levő szolnoki VI. (államsegélylyel idestova VIII.) osztályu római katolikus, a szarvasi VIII. osztályu s a csabai IV. osztályu ág. hitv. gymnasiumok hatását. Valóban tősgyökeres magyar fajunk s ev. ref. egyházunk közös érdeke kívánja, hogy e más felekezeti gymnasiumokkal szemben ezen a vidéken egy ev. ref. főgymnasium állittassék fel.

Hol állittassék fel e főgymnasium? Vagy ha egészen újból teremteni nem akarunk, a 3 kunsági gymnasium közül melyik egészítettessék ki főgymnasiummá?

Ez azon kérdés, melynek megoldásához adatokat kívánok szolgáltatni.

Tartózkodom azonban attól, hogy a magam oktából kovácsoljak valami érvet. Elöttem egyformán kedves a karczagi, kisujszállási és mezőturi gymnasium. Egyházunk ereje lüktet azokban s a magok helyén egyformán fontosak. De ha már egyházkerületünk által mintegy hallgatólagosan felvetett azon kérdés, hogy — mivel nincs annyi pénzünk, hogy luxusra is teljék, azaz: hogy mind a 3 gymnasiumot főgymnasiummá tegyük — a 3 gymnasium közül melyik legyen jövőben főgymnasiummá: már akkor a 3 gymnasiumban körültekintek s azt választom, mely az egyetemes egyház érdekeinek jobban megfelel. „Ecclesia praecedit“ — mondták a régiek. Az egyetemes érdek elébbvaló az egyesek partikularis érdekeinél.

Legyünk részrehajlatlanok és elfogulatlanok, így igazságosak leszünk.

Azt hiszem, hogy az elfogultság és részlehajlás vádját legkönnyebben kikerülhetem, ha mindazt, a mit e leendő kunsági főgymnasium érdekében elmondhatok, nem magamtól, hanem a 3 kunsági gymnasiumtól veszem; a mit innen nem vehetek, azt veszem a térdépről.

Én tehát csak azokat fogom itt ez alkalommal mondani, a miket e gymnasiumok és a térdép mondanak.

A gymnasiumok ma már évi Értesítőikben nyilatkoznak; ezen Értesítők az ő leghivebb tükreik. Lássuk tehát ezen tükröket, mit mutatnak?

Elöttem fekszik a karczagi, kisujszállási és mezőturi ev. ref. gymnasiumok 10 évi Értesítője. E gymnasiumok 10 évi pályafutását akarom egy pár képen csoportosítani a végből, hogy magoktól ezen gymnasiumoktól nyerjek utba-

igazítást arra nézve, hogy e 3 gymnasium népességi viszonyai hol jelölnék ki a leendő főgymnasium helyét?

Bővebb tájékozás végett szükségesnek tartom az ézeknél kedvezőbb viszonyok között s aránylag nagyobb vidéken szereplő békési ev. ref. gymnasium képét is csatolni, sőt az egyetemes érdek kimutathatása céljából megtekinthetjük párhuzamban a debreczeni és szarvasi főgymnasiumok Értesítőit is.

Sajnálattal kell azonban felemlítenem, hogy ez utóbbi két főgymnasium Értesítőit csak hiányosan kaphattam meg s így azoknak egymással való összehasonlítása nem 10, hanem csak néhány évre szorítkozhatik.

Lássuk tehát a karczagi, kisujszállási, mezőturi és békési gymnasiumok egyes osztályainak népességét a lefolyt 10 év alatt.

Iskolai év	I. osztály				II. osztály				III. osztály				IV. osztály				V. osztály				VI. osztály			
	Karczag	Kisujszál.	M.-Tur	Békés	Karczag	Kisujszál.	M.-Tur	Békés	Karczag	Kisujszál.	M.-Tur	Békés	Karczag	Kisujszál.	M.-Tur	Békés	Karczag	Kisujszál.	M.-Tur	Békés	Karczag	Kisujszál.	M.-Tur	Békés
1876/7	30	20	39	44	16	18	20	39	8	17	18	24	8	8	19	20	—	9	17	17	—	5	17	8
1877/8	32	10	38	28	20	16	27	40	12	13	18	31	9	14	20	21	—	8	16	11	—	5	15	10
1878/9	34	27	50	35	21	12	30	28	17	22	28	31	15	14	15	25	—	10	14	17	—	7	12	10
1879/80	21	36	49	46	18	19	31	28	15	13	23	16	15	8	21	23	—	16	11	18	—	5	13	15
1880/1	18	30	40	52	15	21	38	33	14	24	33	21	13	7	18	15	—	10	18	19	—	13	9	10
1881/2	29	25	33	49	7	17	36	23	15	12	25	20	12	17	24	14	—	7	10	8	—	6	11	11
1882/3	32	40	40	43	21	18	24	36	5	12	28	21	12	10	27	16	—	14	21	11	—	4	10	5
1883/4	37	26	39	38	20	29	24	32	14	11	21	28	5	11	24	13	—	5	25	14	—	8	18	11
1884/5	24	25	31	54	27	23	25	31	15	18	24	27	13	6	15	18	—	12	15	10	—	3	22	13
1885/6	41	31	49	44	13	14	26	37	17	18	22	17	12	15	22	20	—	8	15	15	—	10	11	9
Összesen	298	270	408	433	178	187	281	327	132	160	240	236	114	110	205	185	—	99	162	140	—	66	138	102
Évi átlag	29	27	40	43	17	18	28	32	13	16	24	23	11	11	20	18	—	9	16	14	—	6	13	10

Hasonlítsuk össze a gymnasiumokat 3 ponton: az I-ső, a IV-ik és a VI-ik osztályban.

Az első osztályban legnépesebb Békés, utána Tur, aztán Karczag, végül Kisujszállás következik. Évi átlag szerint van az I-ső osztályban Békésen 43, Mező-Turon 40, Karczagon 29, Kisujszálláson 27 tanuló.

A IV-ik osztályban (sőt a III-ik osztálytól kezdve) már legnépesebb a turi gymnasium. Évi átlag szerint van

a IV-ik osztályban Mező-Turon 20, Békésen 18, Kisujszálláson és Karczagon 11—11 tanuló.

A VI-ik osztályt végzi 10 év alatt Mező-Turon 138, Békésen 102, Kisujszálláson 66 tanuló. — Átlag szerint elbocsát a VI-ik osztályból évenként Mező-Tur 13, Békés 10, Kisujszállás 6 növendéket.

Nézzük e gymnasiumok tanulóinak évi létszámát.

Iskolai év	Karczag		Kisujszállás		Mező-Tur		Békés	
	Beiratott	Végzett	Beiratott	Végzett	Beiratott	Végzett	Beiratott	Végzett
1876/7	63	62	77	76	130	128	152	140
1877/8	73	73	66	62	134	131	141	126
1878/9	87	61	92	82	149	142	146	134
1879/80	72	64	97	89	148	146	147	136
1880/1	70	63	105	95	157	142	132	114
1881/2	71	69	84	80	139	129	125	115
1882/3	70	66	98	87	150	140	132	122
1883/4	76	72	91	78	151	142	136	127
1884/5	84	84	87	82	132	122	153	140
1885/6	86	85	96	93	145	138	142	116
Összesen	759	699	893	824	1435	1360	1406	1270
Évi átlag	75	69	89	82	143	136	140	127

E 10 év alatt ugy beiratott, mint végzett tanulója legtöbb volt Mező-Turnak. — Átlag szerint végez évenként

Mező-Turon 136, Békésen 127, Kisujszálláson 82, Karczagon 69 tanuló.

Faragó Bálint.

(Folyt. köv.)

Quousque tandem . . . ?

E lapok mult évi folyamának 49. és 50-ik számaiban R. K. ur néhány adatot közöl egy katolikus író művéből, mely, úgy látszik, egyenesen a protestáns, tán épen a helvét irányú egyház iránt táplált érzelmeit van hivatva a világgal megismertetni.

Sokan lehetnek közülünk evangélikusok közül azon jóhiszemben, hogy az ilyen s efféle eljárás csak úgy szörványosan fordul elő, s mint nem a mai kor figyelmére méltó, agyon hallgatandó.

Én az ismertetett írot nem olvastam s véleményem szerint lelkészársaimnak legnagyobb része sincsen abban a helyzetben, hogy külföldi katolikus műveket olvasna; hanem szükségtelen is künn kereskednünk, midőn a hazai katolikus sajtó is ad elég tárgyat és alkalmat arra, hogy méltán kérdésbe tehetjük: én Istenem, hát azon Krisztusnak tanítványai irnak így, a ki még ellenségeinket is szeretni parancsolta; vagy visszafeléhaladunk az elmúlt századokba, melyek ezrével mutatják fel a vallási türelmetlenség maglyáján elhamvadt vértanukat? S ha el akarjuk is magunkkal hitetni, hogy alkotmányos államunk vallásegyenlőséget biztosít számunkra: lehetetlen azon eredményre nem jutni, hogy valamint öseinket, kik hazafiság tekintetében semmivel sem állottak hátrább a katolikus egyház tagjainál, — úgy minket is csak mostoha gyermekeinek tekint e haza, kiknek ha ad is, vagy adni ígér valamit, nincs módjában megakadályozni, hogy a köszönettel vett jótétemény poharába keserű ürmöt ne vegyítsen az elkényeztetett testvér; fennen hirdetett gyűlöletével újabb sebeket ne ejtsen azon egyházon, mely a multak nehéz megpróbáltatásait oly megadással viselte, de veszteségeit — bár feledni óhajtja — ma sem heverte ki.

A régi, hegedni kezdő sebeket kíméletlen kezekkel szaggatja fel ma is a katolikus sajtó. Alig jelent meg az az ismeretes miniszteri rendelet, mely a középiskolák rendezését a közoktatásügyi miniszter óhajtása szerint fényes palotákban akarja keresztül vinni: már kárörvendve veri a dobot a „Magyar Korona:“ „jaj, de az atyafiaknak nincsen pénzök.“ A katolikus társulatok kiadványai majdnem kivétel nélkül feladatuknak tekintik a hagyományos gyűlöletet beplántálni már az ifjui s gyermeki keblekbe. A pesti növendékpapság, mely a közös haza közös filléreiből — ez évi költség vetés szerint is majdnem félmillió forint áldozattal — fentartott egyetemen szívja magába egyházunk iránti ellenszenvét — melyet tanárai keresztyén theológiának címeznek — világgá hirdetik a legvastagabb jézsuitai ráfogásokat. (Katholicismus vagy Protestantismus?)

Példának csak azt hozom fel, miszerint a protestantismus dogmáit a jeles egylet szerint a mikor s a mint jónak látja, elveti vagy változtatja.

Az egri könyvnyomda jórészben ilyen protestánsellenes üzelmek vazallusa, holott azzal sem látszik tisztában lenni, ki volt Luther, ki volt Kálvin János? Az eretnekek megtérítésére kiadott kátéban a térítő lelkiatya tanításában megolvashatók mindazon alapos pontok, melyeket Révész Kálmán ur ismertetett, sőt Kálvinnak mindazon nézetei, melyeket maga a nagy reformátor sem ismert.

És mivel ezen könyvek részben a köznépszámára

irattak, önként áll elő a kérdés: mit tegyünk, Atyámfiai, férfiak?

Szinte hallom a rendreutasító szavakat: vissza-vissza a sötét századokba illő apologétikai harczokkal! A mi feladatunk predikálni az ígét s inteni a hallgatókat a mások vallásának tiszteletben tartására. És ez így elmondva, nem rosszul hangzik, sőt nekünk kényelmes is. Mert nekünk pihenni kell öseinknek fárasztó küzdelmei után. S ha szabad az okot keresni: nem vagyunk lelkesülve úgy az egyház iránt, hogy fenhargon hirdetni mernénk: hogy azon kívül nincs üdvösség. Pedig a vallás, a Krisztus vallása, mely az evangéliumban letéteményeztetett, nem engedi azt sejtetni, hogy a hit dolgában az igazság kétfelül létezik. S ha ezen igazság nincs birtokunkban, vagy attól eltértünk: akkor a protestantismus létele csak időleges, küzdelme a létért csak feloszlásra vezet. Ha pedig az igazság a mi részünkön van: síkra szállani mellette mindenkor szent kötelességünk, mert csak a küzdőké lehet a koszorú. Igen, ki kell lépni az eddigi tartózkodó állásból s bizonyítani a nép előtt szóval és írásban, hogy ez a vallás az, mely az isteni kijelentést egész lényegében alapul fogadta s tisztán őrzi azt, úgy a mint az Idvezítő ajkáról elhangzott; hogy dogmáink nem változnak és nem szaporodnak. Meg kell tanítani a népek, mit tartson a katolikus egyházzól, mely félrelökte Krisztus evangéliomát, hogy bálványozza a pápát, a kit vakon követ; a Krisztusnak ostyában, Máriának képeknek imádása: bálványozás, mert Istent lélekben és igazságban kell imádni.

Az ev. ref. lelkészi karnak első kötelessége legyen kezébe venni a vallásos iratok terjesztését, s jól szerkesztett olcsó művekben igazolni a vallást, kiszorítani a most közkezen forgó anabaptista felfogásokat dédelgető iratokat; mert ezek tévutra vezetik a népet, mely ma kételkedni kezd, holnap belefulhat a nazarénizmus s más szekták kavargó örvényébe.

Egy sugár derengett már egyházunk egén, az irodalmi összeköttetés reménysugara. De ki csodálkoznék rajta, ha ezen eszme is eltemettetnék, midőn annyi indítvány lát napvilágot s pár nap múlva napirendre térnek felette a lapok, míg a versengés émelygő tollharca hónapokon át untatja a szellemi tápot kereső olvasót.

Bizonyára itt van az idő, hogy az íge testté legyen, mert lassanként elhalnak egyházunk tisztos, harczedett oszlopai a nélkül, hogy nagy eszméiket örökségül hagyhatnák s helyökbe lép majd a tapasztalatlan ifjuság, melynek tere sem leend, hol erejét megpróbálhassa, tehetségét kifejthesse.

L. M.

K ü l f ö l d.

Hollandia. A theológiákon úgy, mint különöbben az egyházi élet terén, napról-napra élesebbé válik a harcz, az orthodoxok és a modernek (Leyda) között. Főindítója, mozgatója a vitáknak a történelmi multjához szigoruan ragaszkodó confessionalis református párt, mely tizenkét év óta önálló külön irányt képez, — élén állván az egyházi és világi téren munkás buzgó férfit Dr. Kuiper, előbb nagy modern lelkész, jelenleg Amsterdám egyik kitűnő (ref.)

presbytere. A párt élére lépte óta többször összeütközésbe jött, vitázott a modernekkel s az, elvben ezekhez nagyon hasonló synodussal, — hiven harczolván azon czélja mellett, hogy az „Egyházat“ teljesen a dortrechtii zsinat határozatai alá vonja vissza. E végre állította fel követőivel, mint ő mondja: „A hit cselekedeteiből“ az amsterdami szabad egyetemet (1880-ban), melynek jogi és theologiai fakultásán már folynak ugyan a teljesen református elveken nyugvó előadások — vizsgák is tartatnak, de azok érvénytelenek lévén, az itt végzett lelkes református ifjak rendszeren nem kapnak állást. De Kuiper szép jövőt vár az Urtól e szent feladatu egyetemre. Ernyedetlen szorgalommal, kitartással egyengeti ő a kitűzött czél felé az utat. . . . A modern lelkészek által konfirmációhoz készített s megkonfirmált növendékeket legközelebb nem akarta a ref. egyház tagjaiul elismerni, mit kinyilatkoztatván, megindította azon terjedelmes vitát a modernekkel, a synodussal szemben, mely most oly hevesen folyik, melynek vége még bizonytalan. A szabad gondolkozásuakkal szemben Kuiper irányán kívül ott él még theologusokban, lelkészekben, a népben, Németalföld e századbeli legnagyobb theologusának, Dr. Kohlbrüggenek prófétai szelleme, s igen nagy befolyással bír különösen a nép vallásos életére. Legnagyobb terjedésnek örvend a modernekkel szemben Oosterzee theológiája, melyet az utrechti hittanszaki tanárok követnek; köztük különösen Doedes követi azt üdvös eredménnyel, és Amsterdamban Toorenbergen. Ez irányt bibliai-apologetikusnak nevezik, onnan pedig, mert a nemes lelkű, nyílt vallásos szívű Oosterzee (utrechti volt dogmatika-tanár) a tudományos történelmi nyomozódás jogosultságát elismerte ugyan s becsülte, — de annak tulkapásai ellen védő állást foglalt a biblia mellett. Az ő egész működését — tudományos irodalmi, dogmatikai, — gyakorlati-theologiai munkáit, beszédeit, — az ő életét — legjobban jellemzi jelszava, most már sírfelirata: „Christianus mihi nomen, reformatus cognomen!“ Az ő szellemében növekedett utrechti theologusokból vannak e nép legkitünőbb papjai, kikre a lehető legnagyobb szükség is van, mert a modern theologia husz évi uralma és az ujabban egymást érő egyházi viták miatt annyira elhagyott a papi pálya, hogy most például 290—300 eklézsia van pásztor nélkül. Természetes, hogy nagy nehézséggel s ritkán látogathatják meg ezeket a legközelebbi lelkészek. Hogy mindez mire vezet, általában erősödni, vagy gyengülni fog-e a vallásosságáról ismert holland ref. egyház jelen harczában, — a modern, a szigorú konfessionalista nézet, vagy a Krisztusba vetett szívbeli bizalom hitiránya fog-e győzni — vagy hogy részekre kell-e szakadozni az egyházaknak . . . ? ezek itt oly mindennapi fontos kérdések ma, melyek csak az Urban találhatják — s találják is fel — megoldásukat.

A magát egyedül „reformátusnak“ nevező párt nevében Dr. Kuiper egy levelet irt az amsterdami vita tárgyában, — állítása szerint utoljára, — a synodus tagjaihoz. Ebben támogatja álláspontjukat a holland egyház történelmi multjával. Határozottan tiltakozik az ellen, hogy ő szakadást akarna előidézni az egyházban, melynek tulajdonkép egy alapjának kell lenni, s ez: az isteni szent biblia. Csak a mely ref. egyház nem föltétlen tekintélyűnek tartja a szent bibliát s nem azon él, halad teljesen —

csak azzal nem tud ő jó református lélekkel megegyezni. — Ez utóbbi szavaira várja még a feleletet — de érdekel várja azt az egész ref. vallásu Hollandia is.

Utrecht, 1886. nov. 30.

Dávid Gy.

Egy és más az egyházi élet és a gyakorlati theologia mezejéről.

Három kérdés nagytiszteletű Csiky Lajos szerkesztő urhoz intézve.

Engedje meg nagytiszteletű ur, hogy lapjának ezen általam nagyrabecsült rovatában három kérdést intézzek hozzá, mint a gyakorlati lelkészet tanárához és a kérdések okának feltüntetéséről elmondhassam a következőket:

E folyó év május havában „öngyilkosság“ folytán meghal Nagy-Körösön egy idevaló születésű vándorló csizmadia-legény, temetésén megjelen gyülekezetemben lakó édes anyja is, elsiratja szomorú véget ért gyermekét és hazajön . . . Telnek a napok, sőt hetek, száradnak a bánat könyvei, mert a jó rokonok vigasztalják a gyászruhát öltött anyát. Közben-közben elmerengnek a magáról elfeledkezett gyermek multja felett, találgtják ballépése okát, megemlékeznek temetéséről is, az egyik rokon nagyon ridegnek találja azt, sőt tán vádolja ezért a jó anyát, hogy „miért is nem huzatta meg szegény gyermekének itthon is a harangokat, hadd siratták volna azok itthon is bánatos kongásukkal el,“ — „lássá, milyen nagy hire lett a faluban, mikor a nemzeti asszonyom fiának — a ki a katonaságnál halt el — kongattak nagy karácson napján, hogy találgták az emberek, hogy kinek huzzák most oly szépen a harangokat! Miért is nem huzatja meg? hiszen még most sem volna késő az, nem is jár érte, csak egy forint!“

. . . És az anya keblében fel volt költve a szemrehányás érzete, a mely erősen vádolta őt, hogy gyermekének nem adta meg eléggé a „végtisztességet.“ Dictum, factum, helyre kell hozni a hibát, piros pünköszt napján meg kell a gyermekért huzatni a harangokat. Fel is kerekedik a kegyeletes tanácsot adott jó rokon s bánatos arczzal, könyes szemekkel előadva megbizatasát, szépen kéri tiszteletes uramat, hogy a harangokat pünköszt első napján déli 12 órakor huzassa meg, az egy pengő forintnak pedig kész fizetője lesz a boldogult édes anyja.

Hanem hát erre a lelkész semmiképen sem hajlandó. A bejárót igyekszik felvilágosítani, hogy nincsen az nálunk reformátusoknál szokásban, hogy idegenben elhalt rokonnak hozzátartozói születési helyén harangoztassanak és pedig hetekkel a temetés után, nincsen annak semmi értelme sem, holtak lelki üdvéért csendíteni pópistás szokás stb. stb . . . És a bejáró, még a fentebbin kívül néhány példára hivatkozva, lelkész érvelésén — látszólag — megnyugodva, távozott.

Hogy otthon miként fogadták a küldetéséből eredmény nélkül megtért rokont? a tolmácsolt érvek előtt meghajolva, vagy kénytelen-kelletlen nyugodtak bele, hogy most már a fiut nem siratja el itthon a harang és hogy ez utolsó esetben nem vádolták-e a lelkészt, régi szép szokás felforgatásával, gyászfelek fájdalma iránti részvétlenséggel,

vagy — ki tudná felsorolni, hogy mi egyebekkel? — arról hallgat a krónika.

El se feledtem még ez esetet, pár hét múlva meg már maga a gyászba borult özvegy nyit be hozzám s arra kér, huzassam meg az ő férje-ért a harangokat; kiszzenvedett szegény, el is temették a mult héten Illaván.

Ez lenne még a czifra! — gondolám. Egy szándékos embergyilkosságban való részvételért 15 évi börtönre ítelt rabnak halála emlékét születése helyén harangzugásokkal ünnepegni meg és ez által tán a boldogult nyomdokainak követésére serkenteni néhány hirnèvre vágyó ifjut. Ismét elővettem az ellenérveket és a harangozás elmaradásán — itt már csakugyan — megnyugodva bocsátottam el az özvegyet.

De hát hol veszi reformált népünk mindezeket és több efféléket?! Ha már a megholtak emlékéért (és talán majd lelkéért) harangoztatni, — vagy idővel tán misét is szolgáltatni, — akar, nem csodálkozom többé a felett, ha egyik szomszéd tisztársamat arra kéri fel hívei, hogy míg ők kint a mezőn dolgoznak, csak harangoztasson be hétköznapi és imádkozzék ő érettök is!

Ezeknek előrebocsátása után, tisztelettel már kérdem nagytiszteletű urtól:

1-ör. Ref. egyházunk felfogásával megegyezik-e az, hogy a más vidéken elhaltak emlékére, születésük helyén is harangozzanak, vagy a mi több, egyházi beszédet tartsanak a felek kívánságára? — Az előbbire a 70-es évekből gyülekezetünkben két példát mutathatok fel, az utóbbira nézve is ismerek esetet.

2-ör. Helyeselhető-e az — mire szintén van példa — hogy a presbyterium, az egyház valamely kegyes jóltevőjének, például harang-adományozójának emlékére ennek halála, esetleg születése napján évről-évre harangoztasson — és ebből kifolyólag:

3-ör. Volna-e arra joga valakinek, hogy egy — az egyháznak hagyományozott — bizonyos összegért, például 1000 frtért, végrendeletileg meghagyja, hogy emlékezetére évről-évre valamely ünnepezen harangozzanak? E kérdés tán helyesebb így: Szabad volna-e egy egyháznak ily fel-tételhez kötött hagyományt elfogadni?

Becsés választát kérve, vagyok
T.-Sas, 1886. december.

őszinte tisztelettel
Sarkadi N. Imre
evang. reform. lelkész.

V á l a s z.

Érdekesek az ilyen kérdések s méltó dolog reájok feleletet adni azon tudatban, hogy a kérdező tisztában van a tárgygyal s csak fel akarja hívni a közfigyelmet. A tudni óhajtó tanítvány szerény szerepét veszi itt föl az ilyen kérdező, hogy nézetet provokáljon, esetleg vitát költson. Teszi ezt azért, hogy szeliden figyelmeztesse, indirekt uton óvja azokat, kik nem emelik föl saját hatáskörükben a beáramlani kezdő balszokásokkal, tévirányzatokkal szemben szavokat.

Rövid idő, néhány hét múlva, egyik egyházi lapunk provocatiójára, kissé részletesebb tanulmányt közöl e lap bizonyos ügyben, melynek tárgya sok tekintetben hasonló

a fentebbi három kérdés tárgyaival. Félő, hogy egyik-másik pontnál ismétlenünk is kell néhány gondolatot.

Bizonyos dolog, hogy híveink sokfelé kezdenének eltérni az ősi reformált elvektől, puritán szokásoktól. A minden szentek estéjén ma már nálunk is több helyen világot gyujtanak a temetők sirhalmán s ha engednők, világi jeleseink emléknappait istentiszteleti alkalmakká akarnák tenni. Épen e tárgyra térünk még vissza. Most csak annyit, hogy e lap minden erejével, befolyásának minden eszközével küzdeni fog az ilyen áramlatok ellen; mert itt többet árt a bűnös közöny, mint akár az ostorral csapdosó polémia is.

A mi a szóban forgó kérdéseket illeti, hittani, törvényhozási és ezek alapján inkább gyakorlati szempontból tudunk valamit azokhoz szólni.

A helvét hitvallás, 26-ik részének 2-ik §-ában nem hagyja helybe azoknak cselekedetét, kik a rendin is tul mennek az ő halottjaik iránt való gondoskodásban. Zsinati törvényhozásunk pedig a 116. §-ban úgy rendelkezik, hogy „a temetés az illető egyházkerület által megszabott szertartással történjék.“ De kérdjük, rendelkeznek-e ezen kérdésben az egyes egyházkerületek kellő szabatossággal? Meg vannak-e szabva a temetési szertartások? Vagy nem épen e tekintetben uralkodik-e nálunk a legnagyobb fejtelenség? Történetileg véve a dolgot, úgy látjuk, hogy magyar reformált egyházunknak öröklő baja a temetési szertartások körüli feltűnni vágyás, czifrázkodás, hiszen már a Geleji Katona kánonok 70-ik cikkelye főnemesek fölött négy predikációt is megenged, „a melyekhez, ha máskülönben nem lehetne, még két kellően szerkesztett oráció is adható latin, vagy nemzeti nyelven.“ És bár e cikkely örökre eltörlötte a haszontalan verseléseket, a bucsuztatók alakjában ma is megvannak azok.

Ha valahol, itt van erélyes, mindenkit föltétlenül kötelező egyházkerületi, vagy még felsőbb, az egész egyházegyetemre kiható statutumokra szükség.

Az első kérdésre egy más kérdéssel válaszolok. Mi értelme van annak, hogy a más vidéken elhaltak emlékére később születésük helyén is harangozzanak, vagy épen egyházi beszédet tartsanak? A mi liturgikai elveink szerint minden symbolikus jelentőségű egyházi cselekvénynek — a milyen a harangozás is — kellő értelmének kell lenni s ha a mi dogmatikai felfogásunk szerint „a hívek a testi halál után egyenesen a Krisztushoz mennek és azért az élőknek a holtakért való könyörgésök, vagy esedezésök és efféle egyéb szolgálatjok nélkül semmit nem szükölködnek“ (helv. hitv. 26. r. 3. §.); ha már egyszer megadatott nekik azon „tiszteletes emlékezet,“ melyre hitvallásunk kötelez (26. r. 1. §.): ismét kérdem, mi értelme van ugy a harangozásnak, mint bármely más egyházi szolgálatnak is? Érdekes volna kimutatnunk, hogy a halottak temetésének szertartása hogy folyt le a keresztyénség első századaiban? — de mert erre itt sem hely, sem idő nincsen, legyen elég csak annyit mondanunk, hogy az evangyéliom szerinti egyszerűséget csak a későbbi századokban váltották föl némely evangyéliomellenes szokások. Az első keresztyének még megelégedtek azzal, hogy a boldogító remény és a viszontlátási öröm hymnusait zengve vitték nyugvó helyeikre halottaikat s egy rövid beszéd elég volt a püspöktől. A harangok csak a 8-ik, 9-ik században kon-

dultak meg először és mégis a hithagyó Julián irigykedő elősmeréssel beszél azon kegyeletről, melylyel a keresztyének halottaikat gondozták. Nézetem szerint hitvallás- és történetellenes dolog volna megengedni akár az utólagos, a temetés utáni harangozást, akár az egyházi beszéd-tartást.

Ezekben körülbelől megfeleltem a 2-ik és 3-ik kérdésre is. Ha valaki jót teszen egyházával, például harangot adományoz neki, szép és kegyeletes szokás, hogy a következő újév első napján megemlékezzünk nemes tetteről. Egyszer meg kell annak történnie a buzgó egyháziasság érzetének emelésére s a hálás elismerés jeléül, de oda kell hatnunk, hogy ezzel elégedjék meg az illető egyháztagnak ne követeljen tőlünk olyat, a minek teljesítése egyházellenes volna. S ha valaki végrendeletben tenne ilyen föltételhez kötött hagyományt, szabad volna-e azt elfogadni?...

Egy példával szolgállok erre, mely irányadó lehet mindnyájunkra nézve.

Egy kitűnő nevű debreczeni polgár végrendeletileg 2000 frtos alapítványt tett az itteni főiskolai énekhar szére oly föltétellel, hogy menjen az ki évről-évre az ő halála napján a temetőbe és sirja fölött énekeljen el egy gyászdalt. A tanárkari gyűlés, ilyen alakjában, nem fogadhatta el a hagyományt s indokai között erősen hangsúlyozta, hogy az olyan, évről-évre megújuló szertartás református elvellenes dolog volna. És az örökösök, — tiszteletükre legyen mondva! — meghajoltak a tanárkar érvei előtt s befizették a 2000 frtot ama fentartás nélkül is. De azért iskolai ünnepélyen évről-évre, folyton fölujul a kegyes alapító emléke — és ez szabad, ez megengedhető, mert roppant különbség van egy istentiszteleti tény körében történő és egy egyszerű kegyeleti ünnepély között.

Vigyázzunk, hogy ki ne vetköztessük a mi kultuszunkat hitvallásszerű alakjából, ne szakítsunk abban a „lélekben és igazságban“ való imádás elvével, mert akkor Rómának karjaiba kell visszahanyatlanunk.

Egy lelkész atyámfia kérdést intézett hozzám, hogy vajjon az utólagos egybekelés egyszerű ténye törvényesíti-e az előbb született s így törvénytelennek bejegyzett gyermeket? Nézetem szerint szükséges ahhoz az illető polgári hatóságnál, például hát a községi elöljáróságnál való, hivatalosan fölvetett olyan nyilatkozat is, hogy az illető férfi magának, tőle nemzettek ismeri el a gyermeket. Én csak ilyen, hivatalosan hitelesített nyilatkozatra tennem meg az anyakönyvi kiigazítást, vagyis az észrevételek rovatába való bejegyzést, — természetesen ezt is csak akkor, ha a gyermek nemzetése idején mind az apa, mind az anya szabad állapotban voltak. A mennyiben azonban ezen ügy jogi, főként magánjogi szempontból is több fontos mozzanatot involvál, melyeket én, a dolog természeténél fogva, indokoltan, alaposan kifejtteni nem tudhatok, lapom egyik világi munkatársát kértem föl e tárgy szakszerű megvilágítására, ki is ezt szívesen föl vállalván, munkálatát valamelyik következő számban adom ki.

Szerk.

Irodalom.

Vallás-erkölcsi irányu néplapok. A „Téli Ujság“ harmadik száma igen jó tartalommal jelent meg. Az első cikkben „Egy nemesszívű iskolabarát“ cím alatt Kiss István diószegi, immár elhunyt derék egyháztagnak életét és működését írja le egyszerű, megragadó vonásokban Vöröss Zsigmond makói segédlelkész. A második oldalon a hajléktalanok budapesti menedékhelyének rajzát láthatjuk és e nemes czélu intézet leírását olvashatjuk. Ugyancsak Vöröss Zsigmondtól egy kellemes hatású költemény olvasható. Kálmán Farkas „Emlékezzünk régiekről“ című cikkét folytatja s a tárczában „A hitehagyott“ cz. elbeszélés folytatatik. A vegyes közlemények rovatában két érdekes újdonság jelent meg. E jól szerkesztett néplap 13. számának ára 26 kr s a megrendelések Csécsi Miklós makói ev. ref. lelkész urhoz intézendők. Beküldetett továbbá hozzánk a „Keresztyén népbárát“ 1887-iki, immár 2-ik évfolyamának 1-ső száma. Megjelen e néplap havonként egyszer Budapesten s megrendelhető Hornyánszky Viktor könyvkiadó hivatalában (a M. Tud. Akadémia épületében). A postabélyeget is számítva, lesz az előfizetési ár egy példányért 40 kr; 12 példányért 3 frt 50 kr; 25 példányért 6 frt 50 kr; 50 példányért 12 frt. Az előttünk fekvő első szám 8 lapon hét, jól és szépen írott cikket, ezek közt egy verset és egy képet, Bethlehemnek képét tartalmazza. Ajánljuk e két, igazi magyar néplapot mindazoknak figyelmébe, kik népünk vallás-erkölcsi életének emelését szívökön hordozzák.

Gyakorlati bibliamagyarázatok. Garzó Gyula, gyomai lelkész, előfizetési felhívást hirdet „Gyakorlati bibliamagyarázatok“ cz. szakfolyóiratának 1887., illetőleg hetedik évi folyamára. Előfizetési ár egész évre 4 frt. Tekintve, hogy országos zsinatunk a bibliamagyarázatot, e hatásában oly áldott munkát, egyetemes egyházunk minden lelkészére nézve kötelezővé tette; tekintve, hogy e vállalatban több szellemi erő hordja össze, mindenik saját génuszának megfelelőleg, gondolata kincseit s így abban mindenki föltalálhatja azt az irányt is, mely az ő egyéniségének legjobban megfelel: teljes készséggel ajánljuk e jól s mindig jobban szerkesztett szakfolyóiratot olvasóink szellemi, erkölcsi s anyagi pártfogásába.

Egyszerre kaptuk kezünkbe a Szondy Béla h.-m.-vásárhelyi ref. segédlelkész által irt és kiadott „Népszerű szentírásmagyarázatok a szószeken“ cz. vállalat négy füzetből álló egész mult évi folyamát, mely 1 Sám. 7, 1-től 33 magyarázatban 1 Sám. 9, 8-ig megy. Megjelenik e vállalat évenként 4 füzetben. Előfizetési ára 1 évre 1 frt. Szerző jól tud magyarázni, de ha ilyen lassan halad elő, vállalatának sikere kockára van téve. Valóban kívánatos, hogy olykor-olykor öleljen föl több verset is egy-egy magyarázata tárgyául, mert a gyakorlati bibliamagyarázatnak bibliaismertetés is a czélja és azt ilyen lassu haladás mellett nem igen lehet elérni.

A magyar tudományos akadémia, könyvkiadó vállalatának 5-ik ciklusára (1887—89.) aláírási felhívást ad ki. A tervrajz szerint az 1-ső sorozatban történelmi, a 2-ikben irodalmi, a 3-ikban jog- és államtudományi művek jelennek meg. Az 1-ső sorozatból évenként 80 ív, a 2-ikből 60 ív, a 3-ikből 50—60 ív fog, angol díszkötésben, 20—30 íves kötetekben

megjelenni. Az 1-ső sorozat egy évfolyamának ára 4, a 2-ik és 3-iknak ára 3—3 frt. — Az előirt árak Hornyánszky Viktor könyvkereskedésébe küldendők Budapestre, az Akadémia épületébe.

Különfélék.

Debreczeni főiskola. A folyó iskolai évre az akadémiai tanulók számára kitűzött pályakérdések egyet kivéve, nem maradtak felelet nélkül. Az eredmény épen nem mondható ugyan fényesnek, de valamennyire mindenesetre kielégítő. A Péczely IV. alapítvány irodalomtörténeti pályakérdésre nem jött be felelet. A Hatvani alapítvány latin nyelvű kérdésére, a Váradi-Szabó János neveléstani kérdésére 2—2 munka, a Keresztesi-Deák 1-ső alapítvány lelkipásztorokodástani 1-ső és politikai 2-ik kérdésére 1—1 munka; a Kazinczy alapítvány irodalomtörténeti és költészeti kérdéseire 6, a Bulyovszky alapítvány szépirodalmi kérdésére 6, a Szikszay Dániel alapítvány lyrai tárgyú tételére 1 munka jött be. A munkák kiadattak elbírálás végett első sorban a kérdéseket kitűzött tanároknak s velők együtt mindenik kérdésnél két—két tanárnak. Az eredményről annak idején tudatjuk olvasóinkat. A Szikszay Dániel alapítvány kérdésére bejött munka sorsa különben, az alapítványi levél föltétele szerint, már eldőlt. A költemény nem ütvén meg teljesen a mértéket, a pályatétel újra kitűzetett.

Protestáns tudományos irodalmi Társulat. Budapestről kaptuk a következő igen érdekes és fontos tárgyú levelet: Kedves szerkesztő ur! A Protestáns tudományos Irodalmi társulat december 28-ikán egy hatalmas lépéssel jutott közelebb a megvalósuláshoz. E napon ugyanis délután 4 órakor többen gyűltek össze a kálvintéri ref. paplak gyűléstermében, a kik részletes megvitatás után megállapították a társulat alapszabályainak szövegét, azon tervezet alapján, melyet Zsilinszky Mihály olvasott fel. Nem közölhetem ugyan e szöveget, de mint jelenvolt mondhatom, hogy az egész majdnem 4 óráig tartó tanácskozásnak folyamatát a nagy eszme iránti élénk buzgóság, valamint azon mindenkit átható törekvés jellemezte, hogy ezen irodalmi társulatban a két protestáns felekezet minden eddig szétforgácsolt munkássága szabad jóindulattal és testvéri szeretetben egyesítessék. Ezen testvéri szeretetet fejezi ki a két egymást tartó kéz is, melyet a társulat pecsétjével választott. A társulat feladatává a protestáns tudományosság, különösen a magyar prot. egyháztörténelem művelését tűzte ki; e végre a prot. egyháztörténelmi kútfők és monographiák kiadása mellett egy tudományos folyóiratot, egy Egyházi Szemlét szerkesztet. A társulat minél tágabb körű tevékenységét és az iránta való érdeklődést fogják eszközölni a közgyűlések, melyek minden évben hazánk különböző vidékein tartatnak meg. Az értekezlet elrendelte továbbá egy meleg hangú felszólításnak elkészítését is, a mely a két prot. egyház minden nevezetesebb erkölcsi testületéhez, az esperességekhez, a nagyobb egyházakhoz és kiválóbb hitsorsosokhoz is megküldetik. Ezen felhívás elkészítésével Szász Károly, Ballagi Mór és Zsilinszky Mihály bizattak meg. A gyűlésen jelenvoltak közt megemlítem a következő neveket: Szász Károly püspök,

Ballagi Mór, Hunfalvy Pál, Szabó Károly kolozsvári egyetemi tanárok, Szilágyi Sándor a Századok szerkesztője, Zsilinszky Mihály, Horvát Sándor és Doleschall budapesti ev. lelkészek, Farkas József, Kovács Albert, Szöcs Farkas pesti theologiai tanár, Schneller Károly pozsonyi tanár és Debreczenből e sorok írója. Adja Isten, hogy ezen társulat, melyre oly sok teendő és oly magas hivatás vár, megalakulván, feladatát betölthesse, és különösen elmaradt prot. magyar egyháztörténelmünkre nézve korszakot alkotó legyen. Szerkesztő urnak boldog újévet kívánva, maradok tisztelettel Budapest, deczember 29-én. G. K.

Szerkesztőváltás. A „Sárospataki Lapok“ is szerkesztőt cserélt. Mitrovics Gyula hittanár helyét Radácsi Gyögy hittanár foglalta el. Üdvözljük!

Tisza-Dob. Szegény iskolás ev. ref. gyermekek tan-könyvekkel való segélyezésére polgárbál tartatván, a 12 frtra menő tiszta haszonból könyvek vásároltattak s osztattak ki. A Burger-féle adomány kamataiból 6 gyermek kap czizmát és 4 gyermek ruhát. Maga az egyházi pénztár is pótolja az adomány kamatját.

Ref. Chorálkönyvem illetőleg tisztelettel tudatom nagy-rabecsült előfizetőimmel s a jelentkezőkkel, hogy a hangjegyek már metszés alatt vannak, azonban előre számításba nem vett nyomdai nehézségek és akadályok miatt Chorálkönyvem csak május hóra készülhet el teljesen. Addig kérem szives türelmököt. A megjelenés napját egyházi lapok útján fogom az érdeklődők becses tudomására hozni. Mély tisztelettel Békésen, 1886. deczember 20. Szügyi József.

Haláleset. Ladányi Bay Ferencz, Beregmegye volt első alispánja, a beregi ref. egyházmegye volt segédgondnoka, volt országgyűlési képviselő, Bereg-Surányban hosszas szenvedés után, végelgyengülésben, életének 74-ik évében, deczember 25-én elhunyt s 27-én a családi sírboltba örök nyugalomra tetetett. A nemes keblű férfit, egyházunk hű munkásának álmái fölött víraszszon a hű emlékezet!

Szerkesztői posta. Tisztelettel kérem a lap munkatársait, hogy czikkeiket a papirnak mindig csak egyik oldalára s még itt is egy kis márgót hagyva, írják. Fontos dolog ez a czikkészítés technikájára nézve, annyira fontos, hogy némely lapok, főleg a külföldön, egyszerűleg visszautasítják a papirnak mindkét oldalára irt cikkeket. A márgóra meg olykor-olykor a szerkesztőnek lehet szüksége. — B. J. T.-Füreden. Szerkesztő-elődömhöz irt levelében levő javaslatát tessék konkrét alakban papírra tenni s lapomhoz beküldeni. Kiadom, mert az ügy esetleg hasznos vita tárgyává lehet. — K. E. Jármí. Ha én most rá érnék magánlevelet írni! Később szivesen. Azt a két témát ne bántssuk. A főiskolai tanárkar lehetőleg mindent megtesz a szegény (mert többé nem szolgál) tanulók állapotának javítására, de szerintem tulzott követelményekkel nem szabad itt előállani. Hogy sok a javítandó, az bizonyos, de sok nemes törekvésnek határt szab az a paizsos férfit. A másik témára, félek, alkalmilag úgy is sor kerül. Hagyjuk akkorra!

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**